

2. Антология мировой философии: У 3-х томах. – М., 1971. – Т. 3. – 456 с.
3. Казимирчук В.П. Цели и функции правовой системы / В.П. Казимирчук, С.В. Боботов // Правовая система социализма функционирование и развитие. – М., 1987. – 326 с.
4. Новый тлумачний словник української мови: У 4-х томах, 4200 слів / Укл. В. Яременко, О. Сліпущко. – К.: АКОНТ. Т. 4: Роб. – Я., 1998. – 941 с.
5. Словник української мови / Редкол. І.К. Білодід (голова) та інші. – К.: Наук. думка. Т. 10. Т-Ф., 1979. – 660 с.
6. Українська Радянська Енциклопедія: [У 12-ти т.] / голов. редкол.: Бажан М.П. (голов. редактор) та ін. – 2-е вид. – К.: Голов. ред. УРЕ. Фітогармони – О., 1985. – Т. 12. – 572 с.
7. Философская энциклопедия / Гл. ред. Ф.В. Константинов. – М.: Советская энциклопедия, 1970 / Науч. совет изд-ва «Советская энциклопедия». Ин-т философии АН СССР. Энциклопедии. Словари. Справочники. – Сигнальные системы. – Яшты. Указатель, 1970. – Т. 5. – 740 с.
8. Философский энциклопедический словарь. – М.: Инфра-М, 1997. – 576 с.
9. Философский энциклопедический словарь / Гл. редакция Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.Н. Ковалев, В.Г. Панов. – М.: Сов. Энциклопедия, 1983. – 840 с.
10. Финансовое право / К.С. Бельский и др.; под ред. С.В. Запольского. – М.: Российская академия правосудия: ЭКСМО, 2006. – С. 33.

УДК 330.332.1

Костецкий В.В.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів суб'єктів господарювання і страхування
Тернопільського національного економічного університету*

Бутов А.М.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту та публічного управління
Тернопільського національного економічного університету*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

У статті визначено найбільш ефективні механізми формування інвестиційних ресурсів підприємств у сучасній економіці України. Подано основні джерела формування інвестиційних ресурсів підприємства. Запропоновано інвестиційну стратегію підприємства та визначено основні етапи її реалізації.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційні ресурси, інвестиційна діяльність, інвестиційна привабливість, самофінансування.

Костецкий В.В., Бутов А.М. ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИОННЫХ РЕСУРСОВ ПРЕДПРИЯТИЯ В СОВРЕМЕННЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ УСЛОВИЯХ

В статье определены наиболее эффективные механизмы формирования инвестиционных ресурсов предприятий в современной экономике Украины. Представлены основные источники формирования инвестиционных ресурсов предприятия. Предложена инвестиционная стратегия предприятия и определены основные этапы ее реализации.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционные ресурсы, инвестиционная деятельность, инвестиционная привлекательность, самофинансирование.

Kostetsky V.V., Butov A.M. FEATURES OF FORMATION OF INVESTMENT RESOURCES ENTERPRISE IN MODERN ECONOMIC CONDITIONS

In the article the most effective mechanisms of investment resources of enterprises in modern economy of Ukraine. Basic principles and sources of forming of investment resources of enterprise are given. The investment strategy of corporation is proposed, main stages of its implementation are determined.

Keywords: investments, investment resources, investment activity, investment attractiveness, self-finance.

Постановка проблеми. У сучасних економічних умовах в Україні високої актуальності набуває проблема формування інвестиційних ресурсів підприємства. Усі суб'єкти господарювання стикаються з необхідністю ведення інвестиційної діяльності, що обумовлюється наступними причинами: формуванням на етапі організації підприємства основних і оборотних активів; оновленням наявної матеріально-технічної бази; нарощуванням обсягів виробничої діяльності; освоєнням нових видів діяльності; збільшенням прибутку підприємства шляхом найвигідніших інвестиційних вкладень різного характеру.

Звідси будь-яка виробнича, підприємницька, інноваційна та інша діяльність з метою отримання прибутку або інших кінцевих результатів потребує в першу чергу інвестицій. Однак інвестиції обмежені, а потреби в них – безмежні. Унаслідок цього підпри-

ємства зіткнулися із завданням оптимізації формування інвестиційних ресурсів та більш ефективного їх використання.

Формування необхідних інвестиційних ресурсів, які забезпечують фінансування інвестиційної діяльності підприємства, входить у систему стратегічних цілей його розвитку. Для забезпечення ефективного управління цим процесом на підприємстві повинна розроблятися спеціальна інвестиційна політика, спрямована на формування інвестиційних ресурсів з різних джерел відповідно до потреб його розвитку в майбутньому періоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми пошуку ефективних механізмів формування і використання інвестиційних ресурсів, а також аналіз впливу інвестиційних ресурсів підприємств на економічне зростання в державі вже досить давно дослі-

джуються у вітчизняній та закордонній економічній літературі. Серед зарубіжних економістів, що внесли вагомий внесок у розробку цієї проблеми, можна відмітити М. Бромвіча, С. Бріггема, Дж. Кейнса, У. Кінга, Д. Кліланда, П. Массе, П. Самуельсона, Х. Хаймера, У. Шарпа та ін.; серед провідних російських дослідників – С. Бухонова, Ю. Дорошенко, Т. Хачатурова, Ю. Яковлева. Серед вітчизняних науковців, які найбільш активно займаються дослідженням зазначеної проблеми, слід відмітити І. Бланка, Т. Васильєву, В. Геєця, Б. Губського, С. Дорогунцова, Т. Майорова, А. Пересаду та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання розробки ефективних механізмів формування інвестиційних ресурсів підприємства є невід'ємною складовою більш загальної проблеми: формування інвестиційної стратегії підприємства, визначення принципів його інвестиційної політики, оптимізації структури його інвестиційного портфеля. На сьогоднішній день більшість питань із зазначеної проблематики активно досліджуються вітчизняними та закордонними вченими, разом з тим невирішеним залишається питання формування специфічної концепції формування інвестиційних ресурсів підприємств саме у транзитивній економіці.

В умовах ринкової економіки можливостей для інвестування досить багато. Разом з тим будь-який суб'єкт господарювання має обмежену величину фінансових ресурсів, доступних для інвестування. Тому для максимального досягнення стратегічних цілей розвитку підприємства в умовах обмеженості інвестиційних ресурсів завдання оптимального їх формування та використання в середньостроковій і довгостроковій перспективах набуває особливо важливе значення.

Мета статті полягає у визначенні найбільш ефективних механізмів формування інвестиційних ресурсів підприємств у сучасних економічних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інвестиційна діяльність підприємства здійснюється за рахунок інвестиційних ресурсів, які являють собою сукупність фінансових ресурсів, що формуються й використовуються підприємством для вирішення проблем, пов'язаних із процесами проектування, будівництва, розвитку суб'єктів підприємницької діяльності, тобто фінансують інвестиційну діяльність підприємства [11]. Інвестиційні ресурси – це майнові та інтелектуальні цінності, які вкладаються суб'єктом господарювання в об'єкти підприємницької та інші види діяльності з метою отримання прибутку (доходу) або досягнення соціального ефекту [1, с. 894].

Основною метою формування інвестиційних ресурсів підприємства є задоволення потреб у придбанні необхідних інвестиційних активів та оптимізація їх структури з позиції забезпечення ефективних результатів інвестиційної діяльності [5, с. 88].

Одним з найважливіших завдань ефективного управління інвестиційними ресурсами підприємства є визначення джерел їх формування.

В економічній практиці існує багато класифікацій джерел формування інвестиційних ресурсів, і більшість з них співпадає із тією класифікацією, яка подана в українському законодавстві. Так, згідно із Законом України «Про інвестиційну діяльність», джерела інвестиційних ресурсів поділяються на [9]:

- власні фінансові ресурси (прибуток, амортизаційні відрахування, відшкодування збитків щодо аварій, стихійного лиха, грошові накопичення та заощадження громадян, юридичних осіб тощо);
- позикові фінансові кошти інвестора (облігаційні позики, банківські та бюджетні кредити);

- залучені фінансові кошти інвестора (кошти, одержані від продажу акцій, пайові та інші внески громадян та юридичних осіб);

- бюджетні інвестиційні асигнування (безкоштовно надане бюджетними органами цільове фінансування);

- безоплатні та благодійні внески, пожертвування організацій, підприємств, громадян.

Багато дослідників класифікують джерела інвестиційних ресурсів на внутрішні (прибуток; амортизаційні відрахування; страхові відшкодування; інвестиції власників підприємства) і зовнішні (бюджетні інвестиції; кошти кредитних установ та організації, страхових компаній, недержавних пенсійних фондів, інших інституційних інвесторів; продаж цінних паперів тощо). Згідно з даною класифікацією, внутрішні інвестиційні ресурси формуються безпосередньо на підприємстві для забезпечення його розвитку, зовнішні ж формуються за його межами [7, с. 5].

Ефективне формування інвестиційних ресурсів щодо окремих джерел є найважливішою умовою фінансової стійкості підприємства. У свою чергу, обсяги та джерела формування інвестиційних ресурсів багато в чому визначаються структурою капіталу, що склалася на підприємстві в процесі його господарської діяльності, а також вартістю залучення капіталу [4].

Саме у такому розрізі на практиці підприємство сприймає проблему фінансування при прийнятті інвестиційних рішень. Підприємство з більшою чи меншою точністю може визначити свої внутрішні резерви для фінансування проекту (хоча сьогодні в умовах економічної нестабільності це зробити просто), і головним завданням для підприємства є залучення додаткових фінансових ресурсів.

У процесі управління формуванням інвестиційних ресурсів можна виділити наступні основні особливості [13, с. 317]:

1. Для того щоб інвестувати капітал в реальні проекти і фінансові інструменти, необхідно його сформувати в потрібному обсязі, так як інвестиційний процес не може бути здійснений без формування інвестиційних ресурсів.

2. Процес формування інвестиційних ресурсів пов'язаний із процесом первісного накопичення капіталу. Такий зв'язок полягає в тому, що підприємство самостійно здійснює первісне накопичення капіталу, який служить базою формування інвестиційних ресурсів за рахунок зовнішніх джерел, і темп такого накопичення капіталу багато в чому залежить від економічного розвитку країни.

3. Базою формування інвестиційних ресурсів є капітал підприємства, який призначений до реінвестування. Формою реінвестування капіталу в першу чергу виступають амортизаційні відрахування з вартості основних засобів.

4. Процес формування інвестиційних ресурсів носить регулярний характер і пов'язаний з усіма стадіями життєвого циклу підприємства.

5. Формування інвестиційних ресурсів пов'язане з усіма стадіями інвестиційного процесу підприємства. На передінвестиційній стадії інвестиційні ресурси формуються для фінансування підготовки реальних проектів, здійснення проектних робіт, їх експертизи. На інвестиційній стадії інвестиційні ресурси формуються для здійснення необхідних будівельно-монтажних робіт, придбання окремих капітальних активів або цілісних майнових комплексів. На післяінвестиційній стадії інвестиційні ресурси формуються для експлуатаційних цілей, зокрема,

для фінансування оборотних активів по введених в дію інвестиційних об'єктах.

6. Процес формування інвестиційних ресурсів є безперервним. Поряд з безперервністю процес формування інвестиційних ресурсів носить детермінований і регульований характер.

7. Існує прямий зв'язок між метою інвестиційної стратегії і формуванням інвестиційних ресурсів. Такий зв'язок полягає в тому, що формування інвестиційних ресурсів виділяється у самостійний цільовий блок обраної інвестиційної стратегії підприємства, за яким надалі розробляються стратегічні цільові нормативи.

8. Темп процесу формування інвестиційних ресурсів за рахунок прибутку підприємства залежить від тимчасових переваг його власників. Дана залежність здійснюється через механізм дивідендної політики. Рівень капіталізації прибутку, яка визначається тимчасовою перевагою її над споживанням, формується на кожному підприємстві індивідуально з урахуванням специфіки його інвестиційної діяльності та умов зовнішнього інвестиційного середовища.

9. Формування інвестиційних ресурсів за рахунок позикових джерел залежить від структури капіталу, досягнутої на попередній стадії. Обсяги та джерела формування таких позикових джерел багато в чому визначаються вартістю їх залучення.

Отже, ефективне управління формуванням інвестиційних ресурсів є найважливішою умовою фінансової стійкості підприємства.

Як уже зазначалося, у структурі інвестиційних ресурсів вітчизняних підприємств переважають власні джерела їх формування.

Прибуток є головним серед власних джерел інвестицій, залишається у розпорядженні підприємств після сплати податків та інших обов'язкових платежів. Частина прибутку, що спрямовується на розвиток (у фонд накопичення), може бути використана на будь-які інвестиційні цілі.

Другорядним джерелом власних коштів суб'єктів господарювання є амортизаційні відрахування. Їх розмір залежить від вартості використовуваних на підприємстві основних засобів та прийнятої політики амортизації.

Аналізуючи процес взаємодії амортизаційних відрахувань і прибутку, слід зазначити, що ефективність його дії багато в чому залежить від того, чи виконують амортизаційні відрахування функцію стимулювання, завдяки якій виникають передумови отримання додаткового ефекту для підприємства.

Формування даного процесу регулюється, як правило, державою через розробку заходів амортизаційної і податкової політики. Необхідно, щоб цей процес відбувався з урахуванням потреби створення конкурентоспроможного виробництва в стратегічній перспективі. Визначення оптимальних норм і видів амортизації – одне з найважливіших завдань держави. Занадто великі амортизаційні відрахування зменшують податкову базу і, відповідно, податкові надходження до бюджету, проте сприяють зростанню інвестицій та інновацій. Занадто малі амортизаційні відрахування, навпаки, збільшують податкову базу, але не сприяють вкладенню інвестицій та активізації інноваційних процесів. Тому тільки обґрунтована амортизаційна політика дозволяє стимулювати оновлення виробничо-технічної бази підприємств і забезпечити зростання інвестицій [2, с. 200].

Даному процесу повною мірою відповідають методи прискореної амортизації основних засобів. Доцільність прискореної амортизації обумовлюється

наступним. По-перше, застосування прискорених методів нарахування амортизації можна порівняти з безпроцентною позику на технічний розвиток підприємства. Це пояснюється тим, що у першій половині періоду експлуатації обладнання за рахунок збільшення амортизаційних відрахувань збільшується собівартість продукції, отже, зменшується оподатковуваний прибуток і, відповідно, податок на прибуток. Тому в розпорядженні підприємства залишається більше коштів для фінансування технічного розвитку та оновлення основних засобів. Таким чином, застосування прискореної амортизації дозволяє отримати пільги з податку на прибуток у перші роки використання введеного в експлуатацію устаткування, а тим самим стимулює його своєчасне оновлення і процес інноваційної діяльності. По-друге, великі амортизаційні відрахування сприяють зростанню інвестицій і процесу оновлення парку устаткування підприємств. По-третє, методи прискореної амортизації дозволяють швидше перенести на витрати підприємства знос устаткування. Це особливо важливо, оскільки обладнання може зноситися морально швидше, ніж фізично. У разі швидкого морального старіння цього обладнання швидше створюється резерв для його заміни. Економічний ефект від прискореної амортизації виражається додатковими коштами, які залишаються в розпорядженні підприємства на оновлення техніки, технології та продукції [2, с. 201].

Фінансові ресурси, зокрема, грошові кошти, в інвестиційній діяльності відіграють найбільшу роль. По-перше, вони можуть трансформуватися у будь-яку іншу форму інвестиційних ресурсів, а по-друге – тільки наявність достатнього обсягу грошових коштів дає можливість інвестору обирати будь-який об'єкт інвестування. Інвестиції у формі матеріальних, нематеріальних та трудових ресурсів вкладаються виключно в процес виробництва.

Альтернативним джерелом формування інвестиційних ресурсів є залучені інвестиційні ресурси, що формуються переважно за рахунок емісії цінних паперів та збільшення розмірів поточних зобов'язань. На підприємствах малого та середнього бізнесу залучені інвестиційні ресурси формуються переважно за рахунок приросту поточних зобов'язань, оскільки емісія цінних паперів є привілеєм акціонерних товариств, а даний вид господарювання не є притаманним підприємствам малого бізнесу [12, с. 95]. Сформовані інвестиційні ресурси за рахунок даного виду інвестиційних ресурсів мають короткостроковий характер, впливають на погіршення мотивації праці за рахунок збільшення кредиторської заборгованості з оплати праці та учасниками підприємства і стану платіжної дисципліни на підприємстві.

Серед позикових джерел забезпечення інвестиційних ресурсів найбільш поширеними є довгострокові кредити, а серед них – інвестиційні кредити [10, с. 183]. Інвестиційний кредит – боргові відносини між підприємством та фінансовими установами, за принципами строковості, поверненості, забезпеченості, платності, цільового використання. До інвестиційного кредиту не можуть належати кредити, спрямовані на фінансування тимчасових потреб підприємств у оборотних коштах [8, с. 44].

Одним з нових боргових джерел фінансування інвестиційних ресурсів, яке отримало розповсюдження у розвинених країнах при інвестуванні малого та середнього бізнесу, є інвестиційний селенг – форма зобов'язання, при якій власник передає право на користування його майном (як основними засобами,

так і цінними паперами та продуктами інтелектуальної власності), отримуючи відповідну плату. Подібною до селінгу формою залучення інвестиційних ресурсів є лізинг – довгострокова оренда основних виробничих фондів з правом викупу [10, с. 183].

Важливим джерелом залучених інвестиційних ресурсів є внески вітчизняних та зарубіжних інвесторів, які поділяються на прямі і портфельні інвестиції. Пряма інвестиція – операція, яка передбачає внесення коштів або майна до статутного фонду юридичної особи, в обсягах, які, відповідно до законодавства, забезпечують право контролю її діяльності. Портфельна інвестиція – операція, яка передбачає придбання цінних паперів, деривативів та інших фінансових активів або вкладення коштів у підприємства без права контролю над їх діяльністю.

Найважливішою проблемою інвестора в процесі формування інвестиційних ресурсів є визначення їх загального обсягу. Загальна сума інвестиційних ресурсів підприємства має визначатися, виходячи з планового обсягу освоєння коштів у процесі реалізації окремих реальних інвестиційних проектів, а також запланованого приросту портфеля фінансових інвестицій.

Таким чином, загальний обсяг необхідних інвестиційних ресурсів у плановому періоді може визначатися як: загальний обсяг необхідних інвестиційних ресурсів у плановому періоді; потреба в інвестиційних ресурсах для реалізації реального інвестиційного проекту підприємства; передбачений обсяг приросту портфеля фінансових інвестицій.

Після визначення загального обсягу інвестиційних ресурсів інвестор має визначити, яка їх частка буде профінансована за рахунок власних коштів, а яка – за рахунок залучених.

Для того щоб забезпечити безперервну інвестиційну діяльність, ефективно використання власних фінансових коштів і фінансову стійкість у довгостроковій перспективі, підприємству слід сформулювати стратегію інвестиційних ресурсів, яка є важливим складовим елементом фінансової стратегії підприємства.

Основними етапами формування стратегії інвестиційних ресурсів підприємства мають бути [6, с. 36]:

- 1) прогнозування потреб загального обсягу інвестиційних ресурсів;
- 2) вивчення можливостей формування інвестиційних ресурсів за рахунок різних джерел;
- 3) визначення методів фінансування окремих інвестиційних програм і проектів;
- 4) оптимізація структури джерел формування інвестиційних ресурсів.

Таким чином, при виборі джерел інвестування підприємству потрібно: визначити потребу в короткостроковому і довгостроковому капіталі, зробити аналіз можливих змін у структурі активів і капіталу, використати максимально ефективно власні й позикові кошти, забезпечити стабільну платоспроможність і фінансову стійкість, зменшити витрати на фінансування виробничої діяльності.

Наявність фінансових та інвестиційних планів забезпечить визначення обсягу грошових коштів підприємства з урахуванням професіоналізму й компетенції керівництва, податкового законодавства, грошово-кредитної політики, співвідношення власних і позикових коштів у структурі капіталу, витрат на фінансування операційної та інвестиційної діяльності.

Висновки. Отже, характеризуючи практику формування інвестиційних ресурсів підприємства, слід відзначити, що значна частина капіталу генерується самим підприємством за рахунок прибутку та амор-

тизаційних відрахувань, решта – надходить за рахунок емісії цінних паперів під конкретні інвестиційні програми й проекти, залучення ресурсів інвестиційних фондів, страхових компаній, комерційних банків, нестандартних методів фінансування інвестиційної діяльності.

При визначенні оптимальної структури формування джерел інвестування слід урахувати вимоги платоспроможності та фінансової стійкості підприємства. У міжнародній практиці оптимальним вважається, що за рахунок позикових коштів може бути профінансовано близько 50% загальних потреб компанії у фінансових ресурсах. Проте зростання власних інвестиційних ресурсів, у свою чергу, дозволяє підприємству бути менш залежним від позикових джерел фінансування, а також забезпечити його платоспроможність, фінансову стійкість і здатність до самофінансування.

Таким чином, формування оптимальної структури інвестиційних ресурсів забезпечить єдиний комплексний вплив на інвестиційну діяльність вітчизняних суб'єктів господарювання і дозволить їм значно підвищити свої інвестиційну привабливість та фінансову стійкість.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ангелко І.В. Основні джерела формування інвестиційних ресурсів підприємства в умовах його розвитку / І.В. Ангелко // Молодий вчений. – 2015. – № 2 (17). – С. 893–897.
2. Атабієва Е.Л. К проблеме использования стимулирующих факторов налоговой системы при формировании предприятия инвестиционных ресурсов / Е.Л. Атабієва, О.И. Боровская // Вестник Белгородского университета кооперации, экономики и права. – 2006. – № 2. – С. 199–202.
3. Бухонова С.М. Теоретико-методические аспекты оценки потребности предприятия в инвестиционных ресурсах / С.М. Бухонова, Ю.А. Дорошенко // Экономический анализ: теория и практика. – 2007. – № 10. – С. 11–16.
4. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент: [учеб. курс] / И.А. Бланк. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2001 – 448 с.
5. Васильєва Т.А. Проблема формування інвестиційних ресурсів підприємства в трансформаційній економіці / Т.А. Васильєва, О.С. Грищенко // Вісник Української академії банківської справи. – 2005. – № 2 (19). – С. 86–89.
6. Климова Н.І. Удосконалення механізму формування системи мотивацій виробничого інвестування вітчизняних корпорацій / Н.І. Климова // Вісник університету банківської справи Національного банку України. – 2012. – № 1 (13). – С. 36–39.
7. Левицький В.В. Ефективність управління інвестиційною діяльністю підприємства / В.В. Левицький // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 2 (56). – С. 69–71.
8. Маллакурбанова О.А. Аналіз інвестиційного кредитування комерційних банків в Україні / О.А. Маллакурбанова, А.В. Линенко // Збірник наукових праць Харківського інституту банківської справи Університету банківської справи НБУ. – 2012. – Вип. 1 (12). – Ч. 2. – С. 43–47.
9. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-ХІІ, зі змінами / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
10. Саталкіна Л.О. Джерела фінансування інвестиційного портфелю підприємства / Л.О. Саталкіна // Економіка: реалії часу. – 2013. – № 2 (7). – С. 181–186.
11. Удалих О.О. Управління інвестиційною діяльністю промислового підприємства: [навч. посіб.] / О.О. Удалих. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 292 с.
12. Швець І.Б. Оптимізація інвестиційних ресурсів на підприємствах малого бізнесу / І.Б. Швець, А.С. Скрильник // Бізнес Інформ. – 2014. – № 3. – С. 94–99.
13. Явкина М.Г. Концептуальные вопросы в системе управления формированием инвестиционных ресурсов промышленного предприятия / М.Г. Явкина // Экономика и управление: новые вызовы и перспективы. – 2011. – Т. 1. – № 2. – С. 317–323.